

הַלְבוּת לְלוֹבֵב סִימָן תְּרֵנָא

ביאורים ומרספים

[משנ"ב ס"ק כח]

כמה פעמים⁴⁷. להדור מצנה⁴⁸, כמנהג אנשי ירושלים⁴⁹.

[משנ"ב שם]

אפלו כיום שביעי קשנאטל הלולב⁵².

47 הטעם שבנטילת לולב מברכים רק פעם אחת ביום, אף שעל סוכה וכן על תפילין מברך כל פעם שעושה המצוה אף כמה פעמים ביום. ביאר הערוך השלחן (סי'ד), שסוכה מצוותה כל היום וכל הלילה, וכן תפילין מצוה להניחן כל היום [אלא שאין לנו אפשרות מפני הטרדה ומפני נקיות הגוף], ולכן מברך כל פעם שנכנס לסוכה או שמוניח תפילין. מה שאין כן בלולב המצוה היא 'ולקחתם לכם' והיינו לקיחה פעם אחת ביום, וזה שנטלו כמה פעמים הוא רק מפני חיוב מצוה, ולכן אין לברך על זה.

52 ובשעה"צ לקמן (סי' תרסב ס"ק ד) ציין שכן כתב בלבוש (סי' תרמ"ד), וכן מבואר במג"א (סי' תרנ"ד), הביא את דעת הפרי מגדים שהולק, ודחה את ראייתו. וכן כתב לקמן (סי' תרנ"ד) ובשעה"צ שם (ס"ק ז) לגבי הנוכה, שאם לא בירך שהחיינו על הדלקת הנרות ביום הראשון, יכול לברך בכל השמנתה ימים, כיון שזמנו הוא בכל שמונה.

ואף שלגבי ברכת שהחיינו על פרי חדש, אינו מברך אלא בתחילה כשראהו ולא כשהורגל בו, ביאר בשעה"צ (סי' תרסב שם), שמצות לולב כיון שיש מצוה בנטילתו רק בימים, והלילות מפסיקים את זמן הנטילה, לכן כל יום נחשב כמצוה בפני עצמו, ונשאר בצ"ע.

48 ודין זה שיכול ליטול לולב כמה פעמים ביום, כתב החיי אדם (הלכות זדירות מצוה, ב"ל טח סכ"ג), שאף שמותר לעשות את המצוה אפילו מאה פעמים ביום, זה דוקא אם יודע שאין חיוב מן התורה אלא פעם אחת ורצה משום החיוב מצוה ליטול כמה פעמים, אבל אם יאמר שבאה הקבלה שמן התורה חייב בלולב כל היום, ויתכוין בנטילתו כדי לקיים מצות התורה הרי זה עובר על 'בל תוסיף'. מאידך, במה"ל לעיל (סי' לד ס"ב ר"ה ויכוין) הקשה על דבריו שמדברי התוספות (ראש השנה כח, ב ד"ה ומנא תימרא) מוכח, שאפילו אם יכוין לקיים בזה בכל פעם את המצוה עשה של לולב, מ"מ אינו עובר בבל תוסיף, וצ"ע שכן מבואר בחינוך. וכתב שיתכן שדעת החיי אדם לחלק בין אם מכוון בסתמא לקיים את המצוה עשה בכל פעם, ובין אם יאמר שבאה כן הקבלה על זה שצריך ליטול את הלולב כמה פעמים. אך כתב שזה דחוק, כי המכוון לקיים מצוה עשה, מוכרח הוא לומר כן גם כן, ונשאר בצ"ע.

[משנ"ב ס"ק לו]

לא הני תציצה⁵³.

53 אכן, כתב לעיל (סי' יג) שאין לעשות כן לכתחילה. ואף שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, מ"מ היבא שאפשר אין עושים כן.

49 וכמו שהתבאר לקמן (סי' תרסב ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק לא]

בשאוהו פכלי, ולא שמה לקיחה⁵⁴.

54 הטעם שנטילה בכלי הוא לא דרך כבוד, כתב הערוך השלחן (סי'ט), כיון שהכלי עשוי לשמירה ואינו עשוי להשתמש בו על ידי הכלי, מה שאין כן בית יד שנעשה רק להשתמש על ידו.

[משנ"ב ס"ק כט]

להניח הברכה לקחתה⁵⁰ עד שעת נטילה⁵¹.

[משנ"ב ס"ק לב]

מטעם תציצה⁵⁵.

55 ואם כרוך הוט על אחד מהמינים, ראה לעיל (סי' י).

50 ובדיעבד אם בירך בשעת האיגוד, כתב בשעה"צ (סי' לו) שבוודאי יצא. וכן כתב המשנ"ב לקמן (סי' תרסב ס"ק ב). ואם בירך שהחיינו בשעת האיגוד, ואחר כך נטל למצוה לולב אחר שעליו לא בירך שהחיינו, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכה פי"א ס"ג), שאפילו הכי אינו מברך שנית בשעת הנטילה, מפני שהברכה שבירך בשעת האיגוד אינה דווקא על לולב זה שאנא, אלא על עיסוקו במצוה לולב, והרי בדיעבד אם בירך בשעת האגוד, יצא.

[משנ"ב ס"ק לד]

באחר כך יעשה שער הנענעים בבית הנסות⁵⁶.

56 ולקמן (סי' תרנ"ב ס"ק ד) כתב, שקצת מן המהדרים נוהגים לברך על הלולב בנץ החמה בתוך הסוכה ולנענע. ואחר כך בשעת ההלל מנענעים עוד. וכן כתב ביסוד ושו"ש העבודה (שער האיתון פי"ד), שבאשמורת הבוקר של יום טוב ראשון יכין עצמו לקיום מצוה ארבעת המינים, ויתבונן שאם הנץ החמה יברך על הלולב בסוכה, וכן הוא בכפר מושב זקנים (למעלי התוספות, פרשת אמור פרק כג פסוק מ), שצריך לברך על לולב קודם שיתפלל, כמבואר בגמרא (סוכה מא, ב), ממנהגם של אנשי ירושלים. ואף החתם סופר (סוכה מא ב), הוכיח כן מהגמרא. וכן נהג הגר"ח מוהאל"ץ (כתר ראש סי' קט), והובא מועדים וזמנים ח"ב סי' קטז). וכן היתה הנהגת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכה פי"א ארחות הלכה הע' 73). ליטול את הלולב בבוקר קודם תפילת שחרית בסוכה שבביתו. ואף שתפילה היא תדירה ותדיר קודם ביאר הגר"ח קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם פי"ז הע' 33) שכלל זה נאמר רק כשיש אפשרות לקיים את שתי המצוות יחד, אבל כאן הרי בביתו עדיין אינו יכול להתפלל, ולכן באופן זה לא נאמר הכלל שתדיר קודם. וכן כתב המשך בעמוד הבא

51 וכך התבאר בעו"ע לעיל (סי' תרמ"א ס"א) לגבי סוכה, שמן הדין, בשעושה הסוכה לעצמו היה ראוי שיוברך עליה שהחיינו, אלא שאנו סומכים על שהחיינו שאנו אומרים על הכוס של קידוש. וביאר הרא"ש (סוכה פי"ד ס"ב) שנוהגים כרב בהנא שסידר את ברכת שהחיינו על הסוכה לאומרה על הכוס, וכן בלולב בשעת נטילה. והכ"י (סי' תרמ"א ד"ה אבל) כתב בשם המרדכי שהטעם שלא מברכים שהחיינו בשעת עשיית הסוכה שלפי שאלו עושה למנא, אין נראה שאחד יברך והשאר לא יברכו. וכתב הלבוש (סי' תרנ"א ס"ו) שהא הדין לגבי לולב כיון שלפעמים אחד אגוד לאחרים, חיקנו את ברכת שהחיינו על נטילת הלולב. טעם נוסף הביא הא"ר (סי' תרמ"א ס"ק א) מדבר הכל בו (סי' ע, לח ע"ג) שכתב שעדיף לברך בשעת קיום המצוה בפועל.

הלכות לולב סימן תרנא

ביאורים ומוספים המשך

הלולב, ואחר כך יטול את הלולב ואת האחרון באופנים המובאים בשו"ע לעיל (סי' שער תשובה ס"ק יא ובמשנ"ב ס"ק כג), א. שיטול את שניהם ביחד ביד הבריאה. ב. אחר כך יטול שוב באופן שאחד יהיה בידו הבריאה והשני באצבעות ידו החבושה. ג. אחר כך יטול את הלולב והאחרון זה אחר זה בידו הבריאה. וכן לא יפסיק משעת הברכה עד גמר כל הנטילה [וראה דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש פלי"ב ס"ה)].

אכן, אם כרכה על ידו תחבושת שמנסה את כל ידו, כתב בנן איש חי (שנה א פ"י האזינו אות יג) שיסיר אותה קודם הברכה, משום חציצה. [וראה גם שו"ע לעיל (סי' קט"א ס"א) לגבי נטילת ידים, שרטייה שעל ידו נחשבת כחציצה, ראה במשנ"ב שם (ס"ק ה)]. ואם אינו יכול להסיר הרטייה [פלסטור], דעת הגר"שז אויערבך (נשמת אברהם ס"ק ה, הלכות שלמה סוכות פ"א סט"ו), שיכול לטול בברכה, כי התחבושת בטלה לגבי היד [בשונה מסודר וטבעות שאינם בטלים ליד ולכן יש אומרים שלא יצא]. וראה בהערה הבאה בענין חציצה על ידי לכלוך שעל היד.

69) ואם ההדס או הערבה רטובים, הביא הש"י חמד (מע' ארבע מנינים ס"י ג ס"ק כח) שבשו"ת עמודי אור (סי' לו) הסתפק האם המים נחשבים כחציצה בין ארבעת המינים לידו, והסיק שאינם נחשבים חציצה, אך בוודאי ראוי לחוש ולנגב אותם מהמים, כיון שהוא דבר שאין בו טורח ולא חסרון כו"ס. וכן כתב בספר חיים וברכה (אות צו). ובארחות חיים (ספינקא, סי' תרנ"א ס"ק יט) כתב שלכתהיולה ראוי לנגבם מהמים.

וכשעל ידיו יש לכלוך שנחשב חציצה לענין נטילת ידים, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש שם) שיש להסיר את הדבר החוצץ. ואם נטל לולב עם הדבר החוצץ יחזור ויטול בלי ברכה. וכן כתב בספר מועדים חמנים (ח"ב ס"י ככו) שיש לעיין ולהסתכל לפני הנטילה שלא יהיו ידיו מלוכלכות. וראה בהערה הקודמת בענין תחבושת או גבס על היד.

[משנ"ב ס"ק לו]

קְשִׁיעָה שְׂמֵקְרָה⁶⁰ וכו', מְנַעֵץ לְכָל הַרוּחֹת⁶¹ וכו', שְׂיָחֹר וְיִשְׁלַנּוּ⁶².

60) והאם הנענועים הם מהתורה או מדרבנן, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק מט).

61) ומי שאין לו ארבעת המינים בשעת ההלל, דעת הגרי"ש אלישיב (אבני ישפה תפילה פט"ו סי"ז) שעדיף שיאמר הלל ביחידות, וישאל מאחר ארבעת המינים כדי שיוכל לנענע בהלל, מליומר הלל בציבור בלא ארבעת המינים. וכן דעת הגרי"ש קניבסקי (תורת המועדים ס"ק כח) שעדיף שיאמר הלל ביחידות עם ארבעת המינים, אלא שאם יוכל לבקש מחברו שישאל לו ארבעת המינים בשעת הנענועים שבאמירת ההלל, עדיף לעשות כן, שהרי מעיקר הדין מספיק שיחזיק את ארבעת המינים בנענועים בלבד.

62) והאם צריך דין 'לכם' בלולב שנטול לנענועים, דעת הגר"שז אויערבך (הלכות שלמה סוכות פ"א סי"ט) שנראה שדין 'לכם' נהג גם לגבי הלולב שנטול לנענועים שבשעת נטילת הלולב. אבל לגבי הנענועים שבהלל נשאר בצי"ע. [ושם בהערה הובא בשם הגרי"ז מבריסק, שהדין של 'לכם' נאמר גם על הנענועים של הלל].

ואף שכבר בירך על לולב כשר, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש המשך בעמוד הבא

בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' סד, חט"ז סי' קצו).

מאירך, לשון השו"ע (סי' תרמד ס"א) 'שחרית אחר חזרת התפילה נוטלין הלולב ומברכין וכו'', וכן כתב בביאור הגרי"א (שם), שיש לטול את הלולב אחרי שחרית בשעת ההלל. וכן נהג הגרי"ז מבריסק (מועדים חמנים שם) וטעמו, משום שהנענועים של הלל הם גמר הנטילה. וכן כתב בשו"ת אנחית משה (א"י ח"ד סי' צט אות א ר"ה וגם בלולב) שיש להתפלל קודם ומשום שתדיר קודם, אכן, באופן של אנשי ירושלים שהיו נוטלים את הלולב בידם כל היום וגם בדרך לבית הכנסת, מותר לברך על הלולב אף לפני התפילה, ואין בו דין קדימה של תדיר, משום שדין תדיר הוא רק דיני קרימת מצוה ולא למנוע קיום מצוה שמקיים כל היום, מה שאין כן בזמנינו שאין נוהגים כך, צריך להתפלל לפני נטילת לולב, כיון שתדיר קודם לשאינו תדיר. ואף הגר"א"מ שך (שו"ת תשובות והנהגות ח"ה סי' רטו) בהיותו בקלעצק שעם טל"ז קודם התפילה, והוא לא רצה לעבור על דין תדיר קודם, היה מתפלל בביתו ביחידות שלא לשנות בפרהסיא מהנהוג, ונטל לולב לאחר שחרית ואחר כך בא לבית הכנסת.

והנטילים בשחרית קודם התפילה לענין ברכת התורה, ראה בדבריו לקמן (סי' תרנ"ב ס"ק ג).

[משנ"ב ס"ק לה]

שְׂיָחֹר וְיִשְׁלַנּוּ שְׂמֵקְרָה לְגַמְרֵי קֶדֶם נְטִילַת לֹלֶב⁶⁷.

57) וטעם היש אומרים שצריך לחלוץ לגמרי את כל התפילין, ביאר המחצה"ש (על דברי המ"א ס"ק יז), שהוא משום שאין להציה תפילין בחול המועד בשעת הלל, וכמו שהתבאר לעיל (סי' לא ס"ק ז). וכן כתב לעיל (סי' כה ס"ק ט) שבחול המועד יש לחלוץ את התפילין קודם הלל, והשליה ציבור יחלצן לאחר הלל. ובחול המועד של סוכות שיש פנאי בעוד שממתנינים לאתרוג, אף השליה ציבור יחלוץ קודם הלל.

[משנ"ב ס"ק לו]

אֶבֶל מְדִינָא אֵין לְחַשׁ⁶⁸ וכו', מְשִׁים תְּצִיעָה⁶⁹.

58) ואם היתה לו רטיה [פלסטור] על ידו אולם היא מכסה רק חלק קטן מהיד, כתב בעיקר הר"ט (א"י ח"ד סי' לג ס"ק כה) בשם ספר סמא דחיי (סי' טו) שאין זה נחשב חציצה. והביאו החיים וברכה (אות צו). וכן הורה הגר"שז אויערבך (הלכות שלמה סוכות פ"א סט"ו) דבר הלכה אות כה) שאם נשאר לו חלק פנוי ביד להחזיק הלולב אין זה נחשב חציצה. והוסיף לבאר שמה שכתב הרמ"א להחמיר להסיר את הטבעות מהיד, היינו באופן שהטבעות מכסות חלק גדול מהיד [ולכן נהגו בביתו של הגר"שז אויערבך, שהנשים לא הסירו את הטבעות שלהם קודם נטילת לולב].

ומי שידו מכוסה בתחבושת באופן שרק מקצת היד מגולה, כתב הערוך השלחן (ס"ב) שיטול כך ויברך, וטעמו, משום שהרי אין צריך להחזיק בכל אורכו של לולב וכיון שאוחז בו במקצת אינו חציצה. וכן כתב הכפות תמרים (סוכה לו, א) ליישב מנהג של כמה אנשים גדולים שיש בידם טבעות ונוטלים בברכה, מפני שנוטלים את הלולב בראשי אצבעותיהם. דעת הגר"שז אויערבך (נשמת אברהם ס"ק ה, הלכות שלמה שם), שיש להסתפק במי שרוב ידו נמצאת בגבס ורק אצבעותיו מגולות [באופן שרק באצבעותיו יכול לאחוז הלולב], האם יכול לברך. לכן יברך על

הַלְכוּת לולב סימן תרנא

ביאורים ומוספים המשך

[שעה"צ ס"ק מט]

שְׁבִיבָא סוף סלולב נגד ססנת, וְעֵלְיָן נְעִשָׁה קַל אָסֵד קְנַקְנַגוּ⁶⁵.

65) אכן, במשנ"ב להלן (ס"ק מז) כתב, שבשעת הבאה יקריבו הרבה אל גופו נגד החוזה, ואחר כך יטה את ראש הלולב לדרום ויעשה שלש פעמים הולכה והבאה, הכל כמו במנורת, אבל אין צריך להפוך את פניו לצד שמנעמ, רק יטה ראש הלולב לצד שמנעמ. [משמע שצריך לקרב את הלולב אל החוזה לאחר הנענוע אף שאינו הופך פניו]. והכף החיים (ס"ק צו) כתב, שמדברי האר"י ז"ל משמע שיש לסבב את פניו עם הלולב לכל צד שמנעמ בו, וכן נוהגים המקובלים.

[משנ"ב ס"ק לח]

רַעְיָה לִמְרָה, בְּעֵצֵי הַפְּעֵרָה⁶⁶ וכו', וְעֵלְיָן קִמְנְעִים § בְּאֶגָּא ד' הוֹשִׁיעָה קָא⁶⁷.

66) המשך הפסוק הוא 'כי בא לשפוט הארץ'. וביאר הלבוש (ס"ח) שהכוונה ליום כפור, לפי שביום כפור באים לדין ישראל ואומות העולם ואין יודעים מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שהיו שמחים בלולביהם, כאדם היוצא מלפני השופט זכאי, ונתן השופט מקל או דבר אחר לסימן שהוא יצא זכאי וישמח בו.

67) טעם נוסף מדוע מנענעים רק באגא ה' הושיעה נא ולא באגא ה' הצליחה נא, כתב האיר (ס"ק כג) בשם האבודרהם, מפני שהנענוע הוא לעצור רוחות רעות וטללים רעים ולגזור בשטן, לכך מנענעים בהושיעה נא כלומר הושיענו מאלו הנוקים, אבל בהצליחה נא לא שייך זה.

ח"י פליב אות י' שביום הראשון אין להקל לקחת לנענועים של הלל לולב חסר. וכן היתה הנהגת הגר"י מבריסק (תורת המועדים ס"ק בא), שראוי לנענע בהלל על אותם המינים שבירך עליהם, כיון שהנענועים הם חלק מהמצוה.

[משנ"ב שם]

בְּשִׁעָה שְׂאוּמֵר הַשֵּׁם⁶⁸ וכו', כָּל הַכָּה שְׂפִי נְעִנְיָעִים⁶⁴.

68) ובטעם הדבר, כתב בשעה"צ (ס"ק מד), וכן כתב הלבוש (ס"ח), משום שבעת שאומר את השם צריך לכון דתה, וכשמנענע הוא טרד בנענוע ואינו יכול לכון כל כך. טעם נוסף כתב הלבוש, משום שבתוב "אז ירננו עצי היער לפני ה'", שהריגון יהא לה' ולא בה', כלומר לא בשעה שאומר השם.

64) ואף שצריך לעשות שני נענועים בכל תיבה ב"אגא", היתה הנהגת החו"א (אמרי יושר, טהרות עמ' קעו), לומר את תיבת "הושיעה" בבת אחת בלא הפסק, ושלא כאלו שמחלקים את התיבה במין שתי תיבות לפי הנענועים בצדדים. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכות פי"א ארחות הלכה הע' 86), שאין זה נסן שמושכים התיבות באמירת פסוקי "הודו" ו"אגא" בשעת הנענועים, שאין זו צורת קראתה בראי. [וראה גם בתוס' (ברכות מז, א ד"ה כל) שאין להאריך באמירת תיבה יותר מדאי, כי אם מאריכים יותר מדאי אין קריאת התיבה כמשמעה]. [מנהג נוסף באופן חילוק הנענועים באמירת "אגא ה' בהלל, הביא הכף החיים (ס"ק פב), שבתיבת "אגא" ינענע ב' נענועים, ובתיבת "הושיעה" ג' נענועים, וב"אגא" פעם אחת].

הַלְבוּת לְלוּב סִימָן תְּרֵנָא

ביאורים ומוספים

משנ"ב ס"ק מא

דְּהִינֵי בֵּין מְזוּרָה לְמִזְמוּרָה⁶⁸.

68) ומה נחשב בין הפרקים בפרקי ההלל, כתב לעיל (סי' תפח ס"ק ה), שפרקי ההלל הם כדלהלן: הללויה הללו עבדי ה' וגו', בצאת ישראל ממצרים וגו', לא לנו ה' לא לנו וגו' [עד סוף פרק י"ה זכרנו וגו'], אהבתי וגו' [עד סוף פרק י"ז אשיב וגו'], הללו את ה' כל גוים וגו', מן המצר וגו', והביא שהרד"ק כתב, שמן המצר אינו תחילת המזמור, אלא מתחיל החדו לה' כי טוב וגו'.

משנ"ב ס"ק מג

וְהַמְנַעֲנֵינוּ בְּכַתְּבֵינוּ⁶⁹, רוצה לומר, פסוקים קצתם⁷⁰, [המנענעין בכתב]⁷¹ וכו', על-ידי זה, הוא טעמם⁷².

69) בטעם בסכום העלים כתב הלבוש (סי"ט), לפי שהסימניו חכמים מצות נענוע על הפסוק (דברי הימים א טז לג) "אז ירננו עצי היער", שמשמעו שהעצים ירננו, לפיכך צריך לנענע שררה ועלים, כדי להשמיע קולם, שזהו השיר והרינון של העצים [וכבר ציין לפסוק זה במשנ"ב לעיל (ס"ק לח)].

מקור דין סכום, כתב הריטב"א (סוכה לח, א ד"ה אמר רבא וכן ללולב) וכן כתב בביאור הגר"א (סי"ט), שהוא ממה שצריך שהלולב יהא גבוה מההרס והערבה טפח כדי לנענע בו, ואם הנענע הוא רק הלכה מדוע צריך שהלולב יהא יותר גבוה, אלא שרק כך אפשר לכסבס כראוי שיהיה ניכר הכסבס, ומוכח שיש דין סכום.

70) ובולוב שכל עליו מכוסים בקורא ואי אפשר לכסבס בו העלים, כתב הבכורי יעקב (סי' תרמה ס"ק א) שאין נכון לילול, ולכן כתב שיפריד את רוב העלים, לבד מג' העלים העליונים, ואז יוצא גם דעת הפוסקים שצריך שהלולב יהיה מכוסה בקורא, וגם מקיים מצוות נענוע על ידי כסבס שאר העלים.

71) ואופן הנענוע, הביא הרבנו מנוח (על הרמב"ם, הלכות לולב פ"ז ה"ט), את דברי התוספתא שכשאתה מנענעו יתנענעו ראשיו והוצי, וכתב הרבנו מנוח שאפשר לפרש שבא ללמד שלא ינענעו בדרך היאוש שאז אין מתנענעים ראשו והוצי אלא בכח הריחות שינענעו ראשו והוצי, וכמו שכתוב "כל עצמותי תאמרנה".

72) ואם נשברה השדרה של הלולב מחמת הנענועים, ראה מה שכתב לעיל (סי' תרמה ס"ק ד).

משנ"ב ס"ק מו

וְהָשִׁיב קָתֵב דְּיוֹתָר טוֹב שְׁלֵא יִתְקַנְנוּ⁷³.

73) וכן כתבו הערוך השלחן (סכ"ו), דוכף החיים (סי"ק מו) בשם הארי"ז ז"ל, שיש להיזהר לנענע את הלולב בדרך גדילתו, שורשו למטה וראשו כלפי מעלה, אלא שבעת שמנענע לביוון מטה ישפיל את ידיו יותר למטה ממקומו, ושם ינענע את הלולב שלושה פעמים ראשו למעלה וסופו למטה, ובדברי המשנ"ב לעיל (ס"ק מו).

משנ"ב ס"ק מז

וְאֵין חֲלוּק בֵּין אֶשֶׁר לְאֵינוּ אֶשֶׁר⁷⁴ וכו', כפי מה שפנהגו בְּמִדְּוֵינֵינוּ⁷⁵ וכו', יִתְזַרְזַר פְּנֵיו לְמַן⁷⁶ וכו', וְאֶתְרִפֵּה יָשָׁה רֵאשִׁי הַלּוּלָב⁷⁷ וכו', וְבֵן לְצַד פְּעָרָב⁷⁸.

74) והטעם שגם איטר מקיף דרך רוח ימין כל אדם, אף שלגבי נטילת לולב דעת הרמ"א לעיל (סי"ג) שאיטר נוטל בימין שלו שהוא שמאל כל אדם, ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנא) שיש הבדל בין אם דנים מצד ימין של יד נטילת לולב שדורשים מהפסוק

וְלִקְחָתֶם לְבָשִׁי שְׂתוּאָה לְקִיחָה בַּיּוֹם, בזה הדין שהלקיחה צריכה להיות בירכה ודינו כל אחד בימין שלו, לבין הדין שישל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין כענינים שבוה דנים על רוחות העולם וגם איטר נמשך בזה אחר רוחות העולם, ולכן גם האיטר מקיף דרך ימין כל אדם. וכן הדין לגבי הקפת הבימה בהושענות, שהיא דומיא דהקפת המזבח, שאין מחלקים בין מי שהוא איטר למי שאינו איטר.

75) והמתפלל במקום שנוהגים לנענע שלא כמו שהוא רגיל, כתב החיי אדם (כלל קמח סי"ד) שלא ישנה ממנהג המקום אף אם הם נוהגים להחזיק את הלולב הפוך כשמנענעים כלפי מטה, וכן דעת הגר"ש וואנר (ארבעת המינים כהלכתם פ"ז ס"ה), והגר"ש קרליץ (שלמי תורה סי' סו אות א) שיתכן שיש בזה חשש של לא תתגודדו, וכן היתה דעהגת הגר"ש קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רפח), שבעת שבירך על הלולב בבוקר בסוכתו, עשה את הנענועים כרעת הארי"ז ז"ל, שכן הורגל מילדותו ולא רצה לשנות, אך בעת אמירת ההלל בבית הכנסת נענע כמו הקהל, משום לא תתגודדו, וכן הורה הגר"ש קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם שם, תורת המועדים ס"ק כו אות ג), שגדר לא תתגודדו היינו בדבר שניכר שלא נהגו כמו הציבור, ופיון שנענועים הם דבר הניכר, לכן המתפלל בבית הכנסת שנוהגים לנענע שלא כמנהגו, צריך לנענע כפי מנהג המקום.

מאידך, הערוך השלחן (סכ"ב) כתב, שנראה שאם אחד רוצה שלא לנענע ככל הציבור, הרשות בידו ואין בזה משום לא תתגודדו כיון שאין זה חוב גמור, והוסיף שכן מוכח במשנה (סוכה פ"ג מ"ט), שאמר ר"ע צופה הייתי ברי"ג ור"י שכל העם היו מנענעין גם באנא ה' הצליחה נא והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא, [אכן, הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"א ארחות הלכה הע' 80) ביאר את המשנה שודאי גם הם נענעו את הלולב כשכל הקהל אמרו הצליחה נא, אלא שהם עדיין אמרו הושיעה נא, וביאר שזהו לשון צופה הייתי, שכדי לשים לב לזאת אין די בראיה אלא צריך צפיה]. וכן כתב בא"א (בוטשאטש, ס"א), שלא שייך לא תתגודדו כמנהגי הנענועים, משום שכ"ע מודים שבדיעבד יוצאים ידי חובה בכל אופן של נענוע, ואם כן אין זה שינוי אלא במנהג ולא בתקנה, וכן הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות ט) שאין בזה משום לא תתגודדו, כיון שבזמננו יש כמה מנהגים ידועים הרי זה נחשב כשנו בתי דינים בעיר אחת, טעם נוסף הביא החוורת המועדים (סי"ק כו) בשם הגר"ש אלישיב שאין בזה לא תתגודדו, כיון שכל אחד עוסק בנענועים ואינו שם לב כיצר חבירו עושה.

76) משמעות דבריו שיש להתחיל לנענע לצד מזרח, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הערות, סוכה מו, ב ד"ה והנחתו) שיתחיל לנענע קודם לצד מזרח, אף אם מתפלל בבית הכנסת שצד מזרח אינו מכוון כנגד ירושלים וכנגד המקדש, [אכן, בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' סג אות א) כתב שעיקר המעלה היא להתחיל תמיד כנגד פניו ולהקיף לצד ימין, דייק את לשון השו"ע וכן הוא לשון המהר"ל (סי' מ) שכתבו יקף דרך ימין בנענוע מזרח וכו', הרי שלא הזכיר אלא שיקף דרך ימין, ורק כיון שהם התפללו לצד מזרח ארץ ישראל לכן כתב מזרח הרום, וממילא תמיד יתחיל לנענע לצד פניו ואחר כך יפנה לימין, וכן כתב במשנת יוסף (הלכות בית הכנסת סי' מא), ולכן כתב בשו"ת בצל החכמה (שם אות ג), שאף הנוהג כרעת הארי"ז ז"ל, אם אינו יכול לכיון את הרוחות וכגון שנוטע בספינה או במטוס, יתחיל לנענע כנגד פניו ואחר כך יקיף לימין וכוה ודאי שיוצא ידי חובה לדעת השו"ע].

המשך במילואים עמוד 90

